

Výzkumná zpráva Kongresu

Vztahy Spojených států a Íránu

MICHAEL CARDAL

PRO ČESKÝ MODEL AMERICKÉHO KONGRESU 2020

1. Úvod

Vztahy mezi Spojenými státy a Íránem jsou napjaté již od Íránské islámské revoluce v roce 1979 a v tomto období prošly různými fázemi, během kterých byly více či méně vyhrocené. USA považují íránskou podporu militantních skupin na Středním východě za významnou hrozbu pro Spojené státy a jejich spojence. Velkým tématem americké zahraniční politiky je také íránský jaderný program, který se pokusila, výměnou za ukončení některých sankcí vůči Íránu ze strany USA, ukončit smlouva JCPOA (Joint Comprehensive Plan of Action – Společný komplexní plán akce), jejíž signatářem byla v roce 2015 mimo Spojených států a Íránu také Evropská unie, dále Čína, Francie, Rusko, Spojené království a Německo. Když však v roce 2018 oznámila administrativa Donalda Trumpa svůj záměr od smlouvy odstoupit, a ještě téhož roku tak učinila, vyhrocené vztahy, které mezi USA a Íránem panovaly před uzavřením smlouvy JCPOA, opět nabraly na obrátkách.

2. Kontext americko-íránských vztahů

2.1. Historie

Írán je země nacházející se v srdci regionu Perského zálivu, který je domovem pro téměř 80 milionů obyvatel. Až do islámské revoluce v zemi roku 1979 byl Írán jedním z důležitých spojenců Spojených států a západu celkově – jeho vládce Muhammad Rezá Pahlaví neboli Šáh byl Američany, zejména díky jeho anti-komunistickému přesvědčení, viděn jako protiváha vůči stále rostoucímu vlivu Sovětského svazu v regionu Perského zálivu.¹ Šáh usedl na trůn roku 1941 poté, co byl jeho otec, tehdejší vládce Íránu, Velkou Británií a Sovětským svazem donucen vzdát se trůnu, a to zejména kvůli jeho spolupráci s nacistickým Německem. Roku 1951 byl Šáh pod tlakem donucen jmenovat premiérem Muhammada Mosaddeka – nacionalistu, který byl považován za představitele íránské levice. Mosaddeka později představil plán znárodnit íránský ropný průmysl, který byl od roku 1913 pod kontrolou Anglosaských společností – to znepokojovalo Spojené státy. Mosaddekovi příznivci uspořádali v srpnu 1953 povstání na jeho podporu, během kterého Šáh uprchl ze země. Již 19. srpna téhož roku se ale během Američany podporovaného povstání, během kterého byl premiér Mosaddek svržen (Operace Ajax), vrátil k moci.²

Šáh se snažil Írán modernizovat a orientovat ho směrem na západ, jenže když tak činil, de facto ztratil podporu Šíitských duchovních a nábožensky založených Íránců. V roce 1964 vyhnal Šáh do exilu Rúholláha Chomejního, a to zejména kvůli jeho odporu Šáhově politice a k údajnému zaprodání suverenity Íránu Spojeným státům americkým. Chomejní prchl do Najafu v Iráku – jednoho z hlavních Šíitských náboženských oblastí. Později byl vyhnán do Francie, kde nadále agitoval za revoluci, která by v jeho domovském Íránu ustanovila

¹ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

² KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

islámskou vládu. Tam mezitím masové demonstrace svolané na Chomejního podporu svrhly Šáhův režim a ten prchl do Egypta, kde ani ne rok na to zemřel. Rúholláh Chomejní se do Íránu vrátil 1. února 1979 a 10 dní na to, 11. února, vyhlásil Íránskou islámskou republiku.³ Chomejní se stal jejím první Duchovním vůdcem (*The Supreme Leader*) a byl jím až do své smrti roku 1989, kdy byl nahrazen současným duchovním vůdcem země Sajjidem Alím Chameneím.⁴

Režim se ostře vymezoval proti USA a západu celkově. Vztahy Spojených států amerických a Íránu se staly otevřeně nepřátelskými po 4. listopadu 1979 poté, co Chomejního stoupenci zaútočili na americkou ambasádu v Teheránu a zajali 66 amerických diplomatů.⁵ Tím odstartovala Íránská krize rukojmí, která byla ukončena až 20. ledna 1981 propuštěním všech rukojmí na svobodu – mimochodem, neschopnost administrativy tehdejšího amerického prezidenta Jimmyho Cartera osvobodit rukojmí je dodnes považována za jeden z hlavních důvodů, proč byl ve volbách roku 1980 poražen republikánským kandidátem Ronaldem Reaganem.⁶

Íránský režim čelil během prvních let vlády mnoha těžkostem, včetně bombového útoku na sídlo Íránské republikánské strany z června 1981 nebo výbuchu bomby v kanceláři premiéra, při kterém byl zabit jak premiér Javad Bahonar, tak prezident Ali Raja'í.⁷ Režim ale tyto události využíval k ospravedlnění perzekucí liberálních a levicových představitelů a odpůrců Chomejního režimu (např. první zvolený íránský prezident Abolhassan Bani Sadr). Země byla pod velkým tlakem také kvůli válce s Irákem, která odstartovala v roce 1980 a skončila příměřím až o 8 let později.

3. Postoje jednotlivých administrativ k Íránu

Po islámské revoluci začala v Íránu vládnout nová vláda, která, na rozdíl od té předchozí, nepovažovala USA za spojence, ale za svého nepřítele. I přes značné anti-americké nálady se tehdejší prezident Carter snažil s Íránem navázat nové diplomatické vztahy. Tato snaha však vzala za své po 4. listopadu, kdy skupina radikálů zajala skupinu amerických diplomatů. Americká vláda oficiálně pozastavila diplomatické vztahy s Íránem 7. dubna 1980.

Íránskou porevoluční politiku považovala každá prezidentská administrativa od Jimmyho Cartera za nepřátelskou vůči americkým zájmům v regionu. Autoritářská politika Íránu a soustavné porušování lidských práv vedly k mnoha přímým a konfliktům mezi oběma zeměmi.

³ Tamtéž

⁴ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

⁵ Tamtéž

⁶ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

⁷ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

Následující odstavce popisují, jakou politiku aplikovaly vůči Íránu jednotliví prezidenti a jejich administrativy od 80. let minulého století až po současnost.

Ronald Reagan (1981–1989)

Reaganova administrativa v lednu 1984 označila Írán za „státního sponzora terorismu“, a to zejména kvůli Íránské podpoře bombových útoků na kasárny mírových milic v Bejrútu z října 1983, při kterých zemřelo 241 amerických a 58 francouzských vojáků.⁸ V té době také zuřila válka mezi Íránem a Irákem, při které se USA přiklonily na stranu Iráku a chránily zajišťování dodávek ropy přes Perský záliv před íránskými minami a jinými podobami útoku. Sama administrativa ale svou snahu pomoci Iráku porazit Írán podkopávala; výměnou za pomoc při propuštění amerických rukojmí držených v Libanonu poskytovala íránské armádě protitankové střely „TOW“ a rakety I-HAWK typu země-vzduch.⁹ Obrat v situaci nastal 3. července 1988, kdy americká válečná loď USS Vincenc nad zálivem omylem sestřelila íránské civilní letadlo na lince Iran Air 655, když se posádka USS Vincenc nedopatřením domnívala, že se jedná o letadlo íránské armády s rozkazem zaútočit. Zahynulo všech 290 cestujících na palubě, sestřelení letu Iran Air 655 ale paradoxně přispělo k ukončení války mezi Íránem a Irákem.¹⁰

George H. W. Bush (1989–1993)

Ve svém inauguračním projevu v lednu 1989 George H. W. Bush naznačil, že by se vztahy mezi Spojenými státy a Íránem mohly zlepšit, pokud by Írán pomohl osvobodit americké rukojmí, které v Libanonu držela militantní organizace Hizballáh. Írán nakonec skutečně přispěl k propuštění všech rukojmích do 31. prosince 1991, ani jedna strana však na tento kooperační úspěch nenavázala; USA zejména proto, že Írán i nadále podporoval násilné militantní skupiny, které oponovaly americkému tlaku na uzavření míru mezi Arabskými státy a Izraelem.

Bill Clinton (1993–2001)

Clintonova vláda se řídila zásadou „Dvojího zadržování“ vůči Iráku a Íránu – než aby se přikláněly na jednu nebo druhou stranu, rozhodly se Spojené státy udržet obě země slabé zároveň. Mezi roky 1995 a 1996 zakázala administrativa i Kongres jakékoliv investice či obchod s Íránem, jako odvetu za íránskou podporu teroristických skupin, které se snažily sabotovat mírový proces mezi Palestinou a Izraelem. Po zvolení umírněného Muhammada Chátamího prezidentem nabídly USA Íránu možnost přímého dialogu, tu však prezident Chátamí odmítl.¹¹

⁸ Tamtéž

⁹ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

¹⁰ Tamtéž

¹¹ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

George Bush (2001–2009)

Během svého projevu o stavu unie roku 2002 nazval prezident Bush Írán součástí „osy zla“ (dalšími takovými zeměmi byl podle něj Irák a Severní Korea).¹² K destabilizaci celého regionu výrazně přispěla americká invaze do Iráku, kterou např. tehdejší generální tajemník OSN Kofi Annan označil za nezákonnou.¹³ Invazi vedla k občanské válce v Iráku a nejspíše také přispěla ke vzniku tzv. Islámského státu. I přes předešlé výroky o Íránu obdržely Spojené státy při snaze stabilizovat Irák po popravě Saddáma Husajna íránskou podporu. Jak íránský jaderný program pokročil, snažily se Spojené státy společně s několika evropskými zeměmi přesvědčit Írán, aby přistoupil na dohodu o omezení jeho jaderného programu. Ve svém druhém inauguračním projevu v lednu 2005 prezident Bush řekl, že by USA byly blízkým spojencem „svobodného a demokratického“ Íránu – jeho slova byla interpretována jako podpora změny íránského režimu.¹⁴

Barack Obama (2009–2017)

Podle prezidenta Obamy byla šance přesvědčit Írán k omezení jeho jaderného programu a k navázání nových diplomatických vztahů po dekádách vzájemné provokace na dosah. Tento přístup se poprvé objevil v jeho projevu ku příležitosti Perského nového roku – Nowruzu – 29. března 2009, ve kterém prohlásil, že USA „se nyní zavázaly k diplomacii, která řeší celou řadu otázek, které máme před sebou, a k úsilí o konstruktivní vztahy mezi Spojenými státy, Íránem a mezinárodním společenstvím“.¹⁵ V tomto projevu mluvil o Íránu jako o Islámské republice Íránu, což naznačovalo, že tehdejší americká administrativa nepodporuje taktiku změny íránského režimu. Ve svém projevu „K muslimskému světu“ v Káhiře 4. června 2009 přiznal prezident Obama, že se USA podílely na svržení někdejšího íránského premiéra Muhammada Mosaddeka a řekl, že Írán má právo na mírumilovnou jadernou energii. Zároveň si vyměnil několik dopisů s duchovním vůdcem Chameneím, kde vyjadřoval svou podporu pro dohodu s Íránem.

Írán ale omezení svého jaderného programu odmítal, a tak se administrativa Baracka Obamy uchýlila ke strategii na dvou frontách; silnější ekonomický tlak doplňovaný nabídkami k vyjednávání, která by mohla skončit stažením ekonomických sankcí. Sankce získaly v letech 2010-2013 širokou mezinárodní podporu a způsobily Íránu nemalé ekonomické těžkosti. Na začátku roku 2013 započala Obamova administrativa přímý, ale neveřejný dialog s íránským režimem. Zvolení umírněného prezidenta Rouháního v červnu 2013 hrálo USA do karet, Obama si s Rouháním vyměňoval dopisy a 27. září téhož roku provedl, jako první

¹² GLASS, Andrew. President Bush cites ‘axis of evil,’ Jan. 29, 2002. Politico [online]. 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.politico.com/story/2019/01/29/bush-axis-of-evil-2002-1127725>

¹³ MACASKILL, Ewen a Julian BORGER. Iraq war was illegal and breached UN charter, says Annan. The Guardian [online]. Washington, D.C., 2004 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2004/sep/16/iraq.iraq>

¹⁴ HELENE, Cooper a Sanger DAVID E. Iran Strategy Stirs Debate at White House. The New York Times [online]. 2007 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2007/06/16/washington/16diplo.html>

¹⁵ Videotaped Remarks by The President in Celebration of Nowruz [online]. 2009 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/videotaped-remarks-president-celebration-nowruz>

americký prezident od revoluce roku 1979, přímý telefonický rozhovor se svým íránským protějškem.¹⁶ Dlouhodobá snaha Obamovy administrativy dostat Írán k vyjednávacímu stolu vyústila až k uzavření smlouvy o omezení íránského jaderného programu JCPOA v červenci roku 2015 (*o JCPOA podrobněji v odstavci 3.2. – Joint Comprehensive Plan of Action*).

Donald Trump (2017–současnost)

Se změnou v Bílém domě v roce 2017 přišla i výrazná změna politiky Spojených států vůči Íránu. Administrativa Donalda Trumpa aplikovala proti Íránu politiku „maximálního tlaku“.¹⁷ Prezident i celá Republikánská strana dohodu o omezení íránského jaderného programu JCPOA od samého začátku kritizovali a ve svém projevu o této dohodě z května 2018 ji Trump označil za „příšernou, jednostrannou dohodu, která nikdy neměla být uzavřena“ a která „nepřinesla klid, nepřinesla mír, a ani ho nikdy nepřinese“.¹⁸ Jeho administrativa se tak od samého začátku vlády v Bílém domě netajila svými úmysly od této, dle nich pro Spojené státy nevýhodné dohody, odstoupit. Trump tuto možnost poprvé veřejně připustil v říjnu 2017, kdy řekl, že dohoda „musí být buď znovu projednána nebo vypovězena“. Svůj záměr zopakoval 12. ledna 2018 ve svém stanovisku o íránské jaderné dohodě. Podle Trumpa existovaly dvě možné cesty kupředu: „buď napravíme katastrofální nedostatky této dohody, nebo od ní Spojené státy odstoupí“. Prezident Trump svých slov dostál a 8. května 2018 oficiálně oznámil odstoupení Spojených států amerických od dohody o íránském jaderném programu. Odstartoval tím vlnu vzájemných provokací a napadání jak ze strany Íránu, tak ze strany Spojených států. Mezi oběma zeměmi vládlo značné napětí, které 5. května ještě vyeskalovalo prohlášení národního bezpečnostního poradce Johna Boltona, ve kterém oznámil rozhodnutí Spojených států vyslat na Střední východ letadlovou loď USS Abraham Lincoln a čtyři bombardéry B-52 se záměrem „poslat jasnou a nezpochybnitelnou zprávu“ íránskému režimu, a to kvůli zprávám izraelských tajných služeb, podle kterých Írán připravoval útok na americké jednotky v oblasti. Toto rozhodnutí je považováno za začátek tzv. *Krize v zálivu*. Ta se málem vyvinula v otevřený ozbrojený konflikt mezi USA a Íránem hlavně po událostech 14. září téhož roku – po útoku na saudská zařízení na zpracování ropy vlastněná národní ropnou společností Saudi Aramco. Odpovědnost za útoky sice přiznalo jemenské hnutí Hutíové, výroky ze strany některých představitelů Spojených států obviňující z útoku Írán, jehož vláda to popřela, vyústily v ještě větší napětí v regionu. Kritický moment pro mezinárodní společenství nastal také 3. ledna 2020, kdy byl při raketovém útoku na letišti v iráckém Bagdádu zabit velitel speciálních jednotek Quds íránských revolučních gard a druhý nejmocnější muž v zemi Kásim Sulejmání – stalo se tak na přímý rozkaz prezidenta Trumpa. Atentát na Sulejmáního vyvolal v Íránu masové demonstrace, na kterých byly páleny americké vlajky a byla vykřikována hesla jako „Smrt Americe“. Světoví státníci na

¹⁶ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

¹⁷ Tamtéž

¹⁸ Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/>

Trumpovo rozhodnutí zabít Sulejmáního reagovali různě, valná část z nich jej ale kritizovala za to, že podle nich tento krok přispěje k vyhrocení situace v regionu.¹⁹ V reakci na Sulejmáního smrt iránský duchovní vůdce Sajjid Alí Chameneí varoval Spojené státy s tím, že „odplata čeká“. 8. ledna zaútočily iránské rakety na americkou leteckou základnu Al Asad v Iráku. Útok byl součástí iránské „Operace mučedník Sulejmání“. Podle iránských představitelů usmrtil útok zhruba 80 amerických vojáků, to však Trumpova administrativa popřela, a vydala vlastní prohlášení, podle kterého nepřišel žádný americký ani irácký voják k újmě.²⁰ Jen několik hodin po útoku balistickými střelami na americkou základnu se krátce po startu z Teheránského mezinárodního letiště zřítil civilní Boeing 737, let Ukraine International Airlines 752, se 176 osobami na palubě – nehodu nikdo z nich nepřežil.²¹ Již od začátku kolovaly spekulace o sestřelení letadla iránskou armádou, ta to však opakovaně popírala. Den po havárii prohlásil kanadský premiér Justin Trudeau, že dle jeho informací došlo k sestřelení letadla iránskou raketou typu země-vzduch, mohlo se však jednat o omyl.²² 11. ledna, tedy 3 dny po zřícení letadla, se Írán přiznal k sestřelení letu UIA 752 poté, co jej mylně považovali za nepřátelský cíl.²³ Fakt, že iránský režim zapíral skutečnost o nechtěném sestřelení civilního letadla vlastní armádou celé 3 dny, vyvolal zejména v Teheránu rozsáhlé protivládní protesty – jedno z jejich hlavních hesel bylo „Lžou nám, že naším nepřítelem je Amerika, náš nepřítel přímo tady.“ Sestřelení civilního ukrajinského letadla přispělo k ještě většímu napětí v regionu, a i mezi Íránem a západním světem.

4. Konkrétní aspekty problému

Problematika vztahů Íránské islámské republiky a západu, zejména Spojených států, je velmi složitým a obsáhlým tématem. Abychom ji dokázali lépe pochopit, musíme znát dlouhodobý iránský přístup k jaderné politice a také dlouhodobý kurz zahraniční politiky této země. Dále je potřeba si vcelku detailně rozebrat již několikrát zmiňovanou dohodu JCPOA – jedná se, respektive jednalo se, o jeden ze základních pilířů novodobých vztahů USA s Íránem, a i nyní je to v souvislosti se současnou krizí iránsko-amerických vztahů velmi často skloňované téma. V tomto odstavci se na tyto tři zmiňované aspekty problému zaměříme trochu detailněji.

¹⁹ DWYER, Colin. How is the world reacting to the US assassination of Iran's Qassem Soleimani? NPR [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2020/01/03/793289176/how-is-the-world-reacting-to-the-u-s-assassination-of-irans-qassem-soleimani?t=1581782275074>

²⁰ WARD, Alex. Trump said no US troops were hurt in the Iran strike. The number is now up to 34. Vox.com [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.vox.com/world/2020/1/24/21080407/iran-missile-attack-brain-injury-pentagon-strike>

²¹ Let Ukraine International Airlines 752. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Let_Ukraine_International_Airlines_752

²² Justin Trudeau says evidence plan hit by Iranian missile. BBC [online]. 2020 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-51056094/justin-trudeau-says-evidence-plan-hit-by-iranian-missile>

²³ Iran admits to shooting down Ukrainian passenger plane unintentionally. CNN [online]. 2020 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/01/10/middleeast/iran-plane-crash-intl-hnk/index.html>

4.1. Íránská zahraniční a jaderná politika

Každá americká administrativa od dob Ronalda Reagana a od islámské revoluce v zemi roku 1979, považuje Írán za klíčovou národní bezpečnostní výzvu. Íránská zahraniční politika prošla nejvýraznější změnou právě během již několikrát zmiňované islámské revoluce, po které se Írán jako země přestal orientovat na západ a již se nadále nepasoval do role jednoho z nejvěrnějších spojenců Spojených států a západního světa na Blízkém východě. Íránský režim naopak nově považoval USA za jednoho z největších nepřátel revoluce a Íránské islámské republiky jako takové.

4.1.1. Zahraniční politika po roce 1979

Jak již bylo mnohokrát zmíněno, před revolucí byl Írán jedním z nejdůležitějších spojenců Spojených států. Poté, co byl během revoluce Šáh svržen a zemi začal vládnout Rúholláh Chomejní, země zcela změnila kurz své zahraniční politiky.

Íránští lídři jsou zjevně, alespoň do určité míry, motivováni hrozbami vůči jejich režimu ze strany Spojených států a dalších západních spojenců.²⁴ Duchovní vůdce Sajjid Alí Chameneí, nejvyšší představitel země od roku 1989, opakovaně vyjádřil svůj názor, že se Spojené státy snaží o změnu íránského režimu skrze podporu protirežimních aktivistů, ekonomické sankce a spojení s jejich regionálními protivníky²⁵ Íránští vůdci zároveň tvrdí, že přítomnost amerických sil v regionu, a to zejména v Perském zálivu, reflektuje záměr Spojených států zastrašit nebo dokonce zaútočit na Írán v případě, že by USA shledaly chování Íránu za nepřátelské²⁶ Írán také tvrdí, že americká podpora Sunnitských arabských režimů, které proti Íránu vystupují, vedla k vytvoření a zesílení vlivu radikálních Sunnitských organizací a také vedla ke zformování převážně Sunnitských skupin, jako je třeba Islámský stát²⁷

4.1.1.1. Vliv ideologie na zahraniční politiku dnešního Íránu

Po dobu několika let po islámské revoluci se Írán snažil rozšířit revoluci i do okolních arabských států, avšak neúspěšně – v devadesátých letech Írán od tohoto cíle upustil, jelikož to vůči němu vyvolávalo v regionu odpor. Nicméně události z roku 2011, dnes známé jako „Arabské jaro“, daly íránskému režimu možnost tento cíl do určité míry obnovit.²⁸ Íránská vláda tvrdí, že politická struktura Středního východu je značně nakloněna Spojeným státům a jejich západním spojencům, a naopak je namířena proti Palestincům, kteří nemají vlastní nezávislý stát a Írán je označuje za „utiskovaný lid“, a proti Ší'itským muslimům, kteří

²⁴ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

²⁵ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

²⁶ Tamtéž

²⁷ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

²⁸ Tamtéž

v regionu představují ekonomicky a politicky znevýhodněnou menšinu.²⁹ Lídři Íránu také opakovaně tvrdí, že islámská revoluce učinila zemi nezávislou na americkém vlivu a že íránská zahraniční politika je prováděna s cílem zajistit, že se USA nemohou vměšovat do vnitřních záležitostí Íránu (v tomto kontextu připomínají Američany podporovaný puč z roku 1953, během kterého byl svržen tehdejší premiér Mosaddek)³⁰ Írán také dlouhodobě tvrdí, že jeho ideologie je pan-islámská (panislamismus³¹ podporuje sjednocení všech muslimů) a nesektářská (tedy že není přidružena k žádné náboženské skupině)

4.1.1.2. Nástroje íránské zahraniční politiky

Írán k implementaci své zahraniční politiky používá celou řadu různorodých metod:

- **podpora spojeneckých režimů a extrémistických skupin** – Írán používá svou podporu ozbrojených frakcí jako nástroj své politiky. V některých případech zřídil Írán šíitské milice jako ozbrojené frakce a skrze financování a poradenství jim pomohl stát se politickými hnutími, které získávají legitimitu, a také křesla v národních parlamentech a kabinetech – to je případ třeba libanonského Hizballáhu³²
 - Írán otevřeně podporuje např. syrský režim prezidenta Bašára Asada, libanonský Hizballáh nebo palestinské militantní skupiny, jako je hnutí Hamás. Už po dvě dekády je Írán ve výroční zprávě Ministerstva zahraničí USA považován za „nejaktivnějšího“ státního sponzora terorismu – některé ze skupin, které Írán podporuje, jsou vedeny na seznamu *FTO* (Foreign Terrorist Organizations – Zahraniční teroristické organizace).³³
 - Írán opakovaně vystupuje proti Sunitským teroristickým skupinám, jako je například Islámský stát nebo Al-Kaída. V Sýrii a Iráku proti IS aktivně bojoval, zároveň vyhostil některé aktivisty Al-Kaídy, kterým po útocích z 11. září 2001 dovolil v zemi zůstat, někteří zde však údajně stále zůstávají. Ministr zahraničí Mike Pompeo řekl, že „Írán Al-Kaídu hostil. Dovolili Al-Kaídě průchod jejich zemí. Nejsou žádné pochyby, že existuje spojení mezi Íránskou islámskou republikou a Al-Kaídou“³⁴
- **přímé vojenské akce a kyberútoky** – lídři Íránu viditelně preferují nepřímou podporu militantním organizacím před přímými vojenskými akcemi pod jménem Íránské islámské republiky, přesto se k nim ale občas uchýlí

²⁹ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

³⁰ Tamtéž

³¹ Panislamismus. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Panislamismus>

³² KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

³³ Tamtéž

³⁴ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

- v roce 2018 vedl Írán několik raketových útoků na své regionální oponenty. V září vypálil rakety na Kurdskou opoziční skupinu v severním Iráku, na začátku října poté zaútočil na pozice Islámského státu v Sýrii
- Írán také od roku 2012 věnuje značné finance na kyberšpionáž a spáchal několik přímých kybernetických útoků na Spojené státy i jejich spojence.³⁵ Vládou podporovaní hackeři zároveň provedli několik útoků proti ropným společnostem v Perském zálivu.
- **diplomacie** – mimo výše zmíněných netradičních metod využívají íránští lídři i tradiční metody diplomacie
 - Írán se dlouhodobě snaží o rozšíření své účasti v různých multilaterálních organizacích. Účastní se zasedání organizací jako je Jihoasijské sdružení pro regionální spolupráci (SAARC) nebo Šanghajska organizace pro spolupráci (SCO). Od 90. let také Írán usiluje o plné členství ve Světové obchodní organizace (WTO)³⁶
 - Írán je účastníkem multilaterálních vyjednávání, jejichž cílem je vyřešit občanskou válku v Sýrii – a to i přesto, že íránským cílem je udržet při moci prezidenta Bašára Asada.³⁷

4.1.2. Íránská jaderná politika

Íránský jaderný program byl spuštěn v 50. letech, a to za pomoci Spojených států amerických jako součást programu Atomy pro mír.³⁸ Západní spojenci, v čele s USA, se na íránském jaderném programu dále podílely až do islámské revoluce roku 1979.

Jaké problém začal být íránský jaderný program vnímán v roce 2002, když americké úřady potvrdily, že v Natanzu Írán staví zařízení pro obohacení uradnu a v Araku závod na produkci tzv. těžké vody. Hrozba začala být brána vážně roku 2010, když Írán začal obohacovat uran na 20% čistotu.³⁹

Íránští lídři tvrdí, že se nikdy nesnažili a nikdy nebudou snažit vyvinout jadernou zbraň – roku 2003 řekl duchovní vůdce Chamenei, že jaderné zbraně jsou „neislámské“ a že jaderný program je na lékařské účely a k výrobě elektřiny.⁴⁰ Írán také tvrdí, že na obohacování uranu má, jakožto signatář Smlouvy o nešíření jaderných zbraní z roku 1968, „právo“, a že chtějí vytvořit své vlastní jaderné palivo v případě potenciálního narušení dodávek. Zjištění

³⁵ Tamtéž

³⁶ Tamtéž

³⁷ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

³⁸ Íránský jaderný program. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dr%C3%A1nsk%C3%BD_jadern%C3%BD_program

³⁹ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

⁴⁰ Tamtéž

IAEA (*International Atomic Energy Agency*) z roku 2015, že Írán zkoumá výbušné jaderné zařízení, sice vrhlo na tvrzení Íránců o mírových úmyslech programu stín pochybností, avšak žádné tvrzení, že by Írán svůj jaderný materiál odklonil ke zbraňovému programu, vyřčeny nebyly.⁴¹

Největším tématem íránského jaderného programu je bezpochyby dohoda JCPOA z roku 2015, které se budeme detailně věnovat v příštím odstavci.

4.2. Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA)

JCPOA, známá také jako Íránská dohoda, je dohoda o omezení íránského jaderného programu uzavřená dne 14. července 2015 ve Vídni mezi Íránem a zeměmi P5 + 1 (Spojenými státy, Velkou Británií, Francií, Čínou a Ruskem plus Německem) společně s Evropskou unií. Uzavření dohody JCPOA bylo vyvrcholení mnohaleté snahy evropských zemí, a do jisté míry i Spojených států, přinutit Írán omezit svůj jaderný program prostřednictvím multilaterální dohody.

4.2.1. Historie diplomatických řešení

Jak už bylo zmíněno, k uzavření dohody vedla dlouhodobá snaha některých zemí dostat Írán k vyjednávacímu stolu a donutit jej k omezení svého jaderného programu.

JCPOA nebyla prvním pokusem o jeho omezení. Už v roce 2003 začala Francie, Německo a Velká Británie o tomto tématu s íránskými představiteli jednat, a v říjnu téhož roku od nich obdrželi slib, že pozastaví proces obohacování uranu, výměnou za obdržení mírové jaderné technologie.⁴² Írán zároveň přislíbil podepsat „Dodatkový protokol“ ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní (kterou Írán podepsal roku 1968). Írán tento protokol později opravdu podepsal, v íránském parlamentu (Majlesu) však neprošel procesem ratifikace.⁴³ Írán pár měsíců na to proces obohacování uranu obnovil. Následovalo mnoho dalších neúspěšných pokusů o omezení íránského jaderného programu, namátkou třeba Pařížská dohoda z roku 2004, která ale zkolabovala již rok na to.

V květnu 2006 se k těmto vyjednávacím rozhovorům přidala administrativa George Bushe, čímž byla zformována vyjednávací skupina „Permanent 5 plus 1“ – USA, Francie, Británie, Čína a Rusko plus Německo. Skupina se v následujících letech snažila přimět Írán omezit svůj jaderný program, avšak bez výrazných úspěchů.⁴⁴

⁴¹ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

⁴² KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

4.2.2. Administrativa Baracka Obamy a JPA

V roce 2008 si Amerika zvolila nového prezidenta, demokrata Baracka Obamu, a to znamenalo značnou změnu americké zahraniční politiky a také přístupu k íránské problematice.

Obamova administrativa snahu 5+1 plně podporovala a naplno se účastnila jejich schůzek a zasedání. V červenci 2009 vyzvaly Spojené státy spolu se svými spojenci Írán k návrhu konstruktivního řešení do září téhož roku, jinak bude čelit „paralyzujícím sankcím“.⁴⁵ Íránský návrh řešení vedl ke schůzi obou stran 1. října 2009 ve Vídni, kde však nakonec nebylo dosaženo žádné dohody.

V roce 2010 přijala Bezpečnostní rada OSN Rezoluci 1929, která opravňovala členy OSN uvalit sankce na klíčová odvětví íránské ekonomiky.⁴⁶ Vyjednávání po přijetí této rezoluce se nesly zejména v duchu íránského požadavku okamžitého stažení těchto sankcí; další setkání 5+1 v letech 2012 a 2013, stejně jako ta předchozí, nepřinesla žádnou dohodu, která by vyhovovala požadavkům západních spojenců, a sice 1) aby Írán zastavil proces obohacování uranu na 20 %, 2) aby Írán uzavřel Fordow Fuel Enrichment Plant a 3) aby Írán odstranil své zásoby 20% obohaceného uranu.⁴⁷

Zvolení relativně umírněného Hasana Rouháního íránským prezidentem v červenci 2013 značně zlepšilo vyhlídky na uzavření jaderné dohody. Prezident Rouhání prohlásil, že je ochotný o takové dohodě jednat, a jeho stanovisko potvrdil později i nejvyšší duchovní vůdce Chamenei. 24 listopadu 2013 byla oznámena prozatímní jaderná dohoda *Joint Plan of Action*, zkráceně JPA, která zajišťovala mírné snížení sankcí výměnou za to, že Írán 1) eliminuje své zásoby 20% obohaceného uranu, 2) přestane na tuto úroveň uran obohacovat a 3) nebude navyšovat své zásoby uranu obohaceného na 3,5 %.⁴⁸

4.2.3. Uzavření dohody JCPOA roku 2015

Jednání 5+1 a Íránu ohledně komplexní dohody o omezení íránského jaderného programu začala v únoru 2014. Dohoda byla dokončena 14. července 2015 a 6 dní na to, 20. července, získala oficiální podporu OSN. 16. ledna 2016 potvrdila IAEA (Mezinárodní agentura pro atomovou energii), že Írán dokončil práci vyžadovanou pro snížení sankcí, a dohoda byla oficiálně uvedena v používání.

Dohoda JCPOA měla platit 15 let, tedy do roku 2030, a Írán se v ní mimo jiné zavazoval k následujícímu:

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

⁴⁷ Tamtéž

⁴⁸ KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

-
- 1) obohacování uranu maximálně na 3,67 %, což je množství dostatečné pro výrobu nukleární energie, ale nestačí na výrobu jaderné zbraně⁴⁹
 - 2) redukci svých zásob obohaceného uranu o 98 %⁵⁰
 - 3) snížení počtu svých centrifůg neboli odstředivek, potřebných k obohacování uranu, o dvě třetiny⁵¹
 - 4) poskytnutí přístupu inspektorům z Mezinárodní agentury pro atomovou energii (IAEA) k jejich jaderným a jiným zařízením během trvání smlouvy (tedy do roku 2030).⁵²

Dohoda JCPOA byla viděna jako velký diplomatický úspěch hlavně ze strany Evropské unie, ve Spojených státech byla vřele přijata hlavně příznivci Demokratické strany. Republikánský a konzervativně orientovaní zákonodárci dohodu kritizovali a říkali o ní, že ve snaze zabránit Íránu získat jadernou zbraň nešla dostatečně daleko.⁵³ Terčem kritiky se stala i vcelku krátká doba účinnosti dohody – 15 let, tedy do roku 2030. Kritici dohody zdůrazňovali své obavy, že po uplynutí této doby bude mít Írán otevřené dveře k jaderné zbraní. Írán však zároveň s dohodou JCPOA ratifikoval „Dodatkový protokol“ ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní, podle kterého bude podléhat dohledu ze strany IAEA (Mezinárodní agentury pro atomovou energii) i po uplynutí 15leté doby trvání dohody JCPOA.⁵⁴ Dalším často kritizovaným aspektem dohody byl fakt, že nezahrnovala žádné omezení programu balistických střel.⁵⁵

Obama odpůrcům dohody vyčítal, že sami nepřišli s žádnou jinou alternativou. Dohodu bránil v několika projevech i rozhovorech, přičemž jednou na adresu kritiků řekl: *„Když se 99 procent světové komunity a většina jaderných odborníků podívá na tuto dohodu a řekne ‘toto zabráni Íránu získat jadernou zbraň’, a vy se hádáte, zdali zabráni nebo nikoliv... pak byste měli představit nějakou alternativu. Zatím jsem žádnou neviděl.“*⁵⁶

⁴⁹ Joint Comprehensive Plan of Action. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Comprehensive_Plan_of_Action

⁵⁰ Tamtéž

⁵¹ Tamtéž

⁵² Tamtéž

⁵³ Joint Comprehensive Plan of Action. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Comprehensive_Plan_of_Action

⁵⁴ Tamtéž

⁵⁵ Jaderná dohoda s Íránem. Oč jde a co její vypovězení znamená, II.část. Security Outlines [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.securityoutlines.cz/jaderna-dohoda-s-iranem-oc-jde-a-co-jeji-vypovezeni-znamenai-cast/> a <https://www.securityoutlines.cz/jaderna-dohoda-s-iranem-oc-jde-a-co-jeji-vypovezeni-znamenaii-cast/>

⁵⁶ Joint Comprehensive Plan of Action. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/Joint_Comprehensive_Plan_of_Action

4.2.4. Odstoupení Spojených států od dohody

Ve svém projevu 18. května 2018 oznámil prezident Donald Trump svůj záměr od dohody JCPOA odstoupit – stalo se tak po návštěvách lídrů Německa a Francie, kteří se Trumpa snažili přemluvit, aby od dohody neodstupoval. Trump v tomto projevu zároveň oznámil znovuoobnovení amerických sankcí vůči Íránu, které právě po uzavření dohody JCPOA předchozí administrativa zrušila.⁵⁷

5. Možná budoucí řešení

Podobně jako jeho předchůdci, ani Donald Trump neshazuje žádnou možnost takzvaně „ze stolu“. Budoucích řešení této krize je skutečně mnoho, my si nyní v krátkosti zmíníme ty nejpravděpodobnější:

5.1. Zlepšení diplomatických vztahů obou zemí

Prezident Trump veřejně podpořil možnost dialogu s íránskými lídry, jeho administrativa ale pro zlepšení vztahů mezi zeměmi nastavila striktní podmínky. Ministr zahraničí Mike Pompeo ve svém projevu z 21. května 2018 zmínil seznam 12 požadavků vůči Íránu, které by pro normalizaci americko-íránských vztahů byly nezbytné.⁵⁸ Některé z těchto požadavků, třeba jako ukončení podpory libanonskému hnutí Hizballáh, jsou ale v rozporu se základy íránské revoluce, a je tak nepravděpodobné, že jim bude vyhověno.

Na tiskové konferenci 30. července 2018 prohlásil prezident Trump, že je ochotný se s prezidentem Rouháním setkat, a to bez jakýchkoliv podmínek. Rouhání však setkání s Trumpem opakovaně odmítá.⁵⁹

Prezident Trump při své návštěvě v Japonsku v květnu 2019 podpořil snahu premiéra Šinza Abeho sehrát v případných vyjednáváních mezi Spojenými státy a Íránem roli prostředníka. Podobnou ochotu projevila i Francie, která v roce 2019 opakovaně přicházela s nabídkou uspořádat setkání lídrů obou znepřátelených zemí.⁶⁰ K žádnému setkání však nedošlo.

5.2. Vojenský zásah

Obamova administrativa opakovaně tvrdila, že „všechny možnosti jsou na stole“ ve snaze zabránit Íránu v získání jaderné zbraně. Zároveň ale tvrdila, že by přímá vojenská akce Íránu v získání jaderné zbraně zabránila s mnohem menší jistotou, a že by navíc mohla způsobit

⁵⁷ Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/>

⁵⁸ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

⁵⁹ Tamtéž

⁶⁰ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

další nestabilitu v regionu, posílit domácí pozici íránského režimu a zvýšit ceny ropy.⁶¹ Po uzavření dohody JCPOA připomněl Obama možnost vojenské akce, a to v případě, že by Írán tuto dohodu porušil, zaútočil na americké spojence nebo útok na ně připravoval, nebo přerušil volný tok ropy či přepravy v zálivu, nebo kdekoliv jinde.⁶²

Trumpova administrativa podobně tvrdí, že „všechny možnosti jsou otevřené“, a prezident Trump během několika příležitostí opakovaně vyhrožoval Íránu vojenským útokem jako odpověď na případné íránské útoky. Upuštěním od odvetného útoku na Írán v červnu 2019 nebo rozhodnutím nezasáhnout proti Íránu poté, co v září provedl útok na saudskou ropnou infrastrukturu, dala Trumpova administrativa najevo, že konflikt s Íránem nechce.⁶³ Administrativa také sestavila malou skupinu několika států, která se měla provádět akce v Perském zálivu, aby bylo zabráněno dalším íránským útokům. Tato koalice byla zřízena v listopadu 2019 pod názvem International Maritime Security Construct (IMSC), a jejími členy jsou mimo jiné státy jako Kuvajt, Albánie nebo Velká Británie.⁶⁴

5.3. Ekonomické sankce

Spojené státy mohou také pokračovat v trendu uvalování nových ekonomických sankcí, které íránské ekonomice za dobu své existence způsobily nemalé problémy. Z těch dnes již zavedených sankcí můžeme zmínit například sankce na íránskou národní banku, sankce na energetický sektor země nebo zákaz amerického obchodování s Íránem či investic do této země.⁶⁵ Za zmínku stojí také sektorová embarga, tedy embarga vydaná pouze na určité položky či technologie, které jsou potenciálně spojené s jaderným programem – k takovému embargu již dříve přistoupila například OSN, a to v roce 2006 Rezolucí 1737.⁶⁶

5.4. Změna režimu

Během íránských protivládních protestů z roku 2009 tvrdila Obamova administrativa, že její podpora by podkopávala pozici íránské opozice. I přesto ale prezident Obama vyjádřil určitou podporu těmto demonstrantům, a to ve svém projevu v roce 2011 při příležitosti Perského nového roku, Nowruzu, kdy řekl: „*Mladí lidé Íránu, chci, abyste věděli, že já jsem s vámi*“. Ve

⁶¹ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

⁶² Tamtéž

⁶³ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

⁶⁴ International Maritime Security Construct. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Maritime_Security_Construct

⁶⁵ KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

⁶⁶ UN arms embargo on Iran. STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: https://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/iran

svém projevu ze září 2013 nicméně Obama zdůraznil, že cílem Spojených států není změna íránského režimu.⁶⁷

Trumpova administrativa opakovaně tvrdí, že jejím cílem je změnit íránské chování, nikoliv jeho režim.⁶⁸ Některá prohlášení od představitelů Spojených států nicméně možnost změny režimu podporují – zmiňme například projev ministra zahraničí Pompea z července 2018.⁶⁹ Ve svém projevu v Saudské Arábii v květnu 2017 řekl prezident Trump, že administrativa doufá, že se íránská vláda změní v takovou, kterou bude administrativa považovat za „čestnou a spravedlivou“. Tehdejší ministr zahraničí Rex Tillerson ve svém svědectví před dvěma výbory Kongresu v červnu 2017 řekl, že administrativa „filozofii změny režimu“ podporuje, a že by „podporovala takové elementy uvnitř Íránu, které by vedly k mírové změně jeho vlády“.⁷⁰ Během své již zmiňované návštěvy v Japonsku v květnu 2019 prezident Trump však možnost politiky změny režimu vyloučil, když řekl: „Jsou to skvělí lidé – Írán má šanci být velkou zemí i se stejným vedením. Neusilujeme o změnu režimu. Chci v tom udělat jasno. Usilujeme o Írán bez jaderných zbraní.“⁷¹

Za zmínku také stojí snaha několika minulých administrativ alespoň takzvaně připravit půdu pro případnou změnu režimu – a to skrze programů „propagace demokracie“. Zmínit můžeme například zřízení rádia Farda, které začalo vysílat pod Rádiem Svobodná Evropa v partnerství s Hlasem Ameriky v roce 2002. Rádio Farda sídlí v Praze, vysílá 24 hodin denně a jeho roční rozpočet je něco kolem 11 milionů amerických dolarů.⁷²

6. Závěr

Závěrem můžeme snad jen hádat, jak se bude celá situace kolem Íránu a jeho jaderného programu skutečně vyvíjet. Současná americká administrativa v čele s republikánem Donaldem Trumpem už několikrát ukázala, že se nebojí Íránu tvrdě pohrozit, či ho provokovat. Stejnou ochotu několikrát prokázal i Írán a jeho vůdci. I přes tyto opakované provokace, které místy nemají daleko k rozpoutání otevřeného konfliktu, prohlašují obě strany hrdě, že neusilují o válku s onou druhou stranou. Jak jsem tedy již říkal, lze jen hádat, jak se situace bude dále vyvíjet.

⁶⁷ *Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly* [online]. 2013 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly>

⁶⁸ *Secretary Pompeo's Remarks on "Supporting Iranian Voices"* [online]. 2018 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://tr.usembassy.gov/secretary-pompeos-remarks-on-supporting-iranian-voices/>

⁶⁹ *Secretary Pompeo's Remarks on "Supporting Iranian Voices"* [online]. 2018 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://tr.usembassy.gov/secretary-pompeos-remarks-on-supporting-iranian-voices/>

⁷⁰ KATZMAN, Kenneth. *Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options* [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

⁷¹ Tamtéž

⁷² KATZMAN, Kenneth. *Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options* [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

7. Zdroje

KATZMAN, Kenneth. Iran: Internal Politics and U.S. Policy and Options [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/RL/RL32048>

KATZMAN, Kenneth. Iran's Foreign and Defense Policies [online]. CRS Reports, 2019 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R44017>

GLASS, Andrew. President Bush cites 'axis of evil,' Jan. 29, 2002. Politico [online]. 2019 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.politico.com/story/2019/01/29/bush-axis-of-evil-2002-1127725>

MACASKILL, Ewen a Julian BORGER. Iraq war was illegal and breached UN charter, says Annan. The Guardian [online]. Washington, D.C., 2004 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2004/sep/16/iraq.iraq>

HELENE, Cooper a Sanger DAVID E. Iran Strategy Stirs Debate at White House. The New York Times [online]. 2007 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2007/06/16/washington/16diplo.html>

Videotaped Remarks by The President in Celebration of Nowruz [online]. 2009 [cit. 2020-01-30]. Dostupné z: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/videotaped-remarks-president-celebration-nowruz>

Remarks by President Trump on the Joint Comprehensive Plan of Action [online]. [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-joint-comprehensive-plan-action/>

DWYER, Colin. How is the world reacting to the US assassination of Iran's Qassem Soleimani? NPR [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.npr.org/2020/01/03/793289176/how-is-the-world-reacting-to-the-u-s-assassination-of-irans-qassem-soleimani?t=1581782275074>

WARD, Alex. Trump said no US troops were hurt in the Iran strike. The number is now up to 34. Vox.com [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.vox.com/world/2020/1/24/21080407/iran-missile-attack-brain-injury-pentagon-strike>

Let Ukraine International Airlines 752. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Let_Ukraine_International_Airlines_752

Justin Trudeau says evidence plan hit by Iranian missile. BBC [online]. 2020 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://www.bbc.com/news/av/world-us-canada-51056094/justin-trudeau-says-evidence-plan-hit-by-iranian-missile>

Iran admits to shooting down Ukrainian passenger plane unintentionally. CNN [online]. 2020 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2020/01/10/middleeast/iran-plane-crash-intl-hnk/index.html>

Íránský jaderný program. In: Wikipedia: the free encyclopedia [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C3%8Dr%C3%A1nsk%C3%BD_jadern%C3%BD_program

Jaderná dohoda s Íránem. Oč jde a co její vypovězení znamená, II.část. Security Outlines [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: <https://www.securityoutlines.cz/jaderna-dohoda-s-iranem-oc-jde-a-co-jeji-vypovezeni-znamenai-cast/>

International Maritime Security Construct. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Maritime_Security_Construct

UN arms embargo on Iran. STOCKHOLM INTERNATIONAL PEACE RESEARCH INSTITUTE [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z: https://www.sipri.org/databases/embargoes/un_arms_embargoes/iran

Remarks by President Obama in Address to the United Nations General Assembly [online]. 2013 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/2013/09/24/remarks-president-obama-address-united-nations-general-assembly>

Secretary Pompeo's Remarks on "Supporting Iranian Voices" [online]. 2018 [cit. 2020-01-31]. Dostupné z: <https://tr.usembassy.gov/secretary-pompeos-remarks-on-supporting-iranian-voices/>

